

METODOLOGIA ȘTIINȚEI DREPTULUI PROCESUAL CIVIL

Tatiana CRUGLIȚCHI

Résumé: Le niveau actuel de développement de la science de la procédure civile se caractérise par une augmentation de la complexité des enquêtes effectuées.

Le problème actuel est l'amélioration de la plate-forme méthodologique de recherche en tant que les mécanismes de recherche ne peuvent pas restés longtemps inchangés.

Le succès de la recherche dans la plupart du temps dépend de la justesse du choix de la méthode de recherche, de l'actualité et de sa conformité au niveau contemporain de développement de la science et de la société.

Si la méthode de recherche ne se conforme pas au niveau du développement des relations sociales elle générera de faux résultats et des conséquences négatives.

Donc, la science d'aujourd'hui a la tâche d'accumuler de nouvelles méthodes efficaces de recherche avec des méthodes traditionnelles de recherche scientifique.

Comme les règles de droit régissant les relations sociales et les influences, leurs méthodes de recherche ont un impact non seulement sur le système juridique, mais sur la société en général aussi.

Per ansamblu, dezvoltarea științei dreptului procesual civil în ultimii ani, poate fi considerată drept una evolutivă. Codul de procedură civilă al Republicii Moldova se enumeră printre puținele acte normative primordiale în activitatea de înfăptuire a justiției, care a suferit schimbări radicale de la adoptare, ceea ce denotă responsabilitatea și asiduitatea lucrului grupului de cercetători științifici ce au participat la elaborarea codului, impunându-i o rezistență în timp la capriciile unor doctrinari și legiuitori efemeri.

Deși, totuși adepții înflăcărați ai reformelor au reușit să opereze unele modificări în legislația procesual civilă care, în urma unei analize profunde, vedem că favorizează mai degrabă o injustiție în detrimentul justițiabilului decât o evoluție a sistemului judiciar. Mă refer, în primul rând, la modificările legislative ce au exclus obligativitatea motivării tuturor hotărârilor judecătorești și la cele ce vizează reorganizarea sistemului judiciar începând cu 01.01.2017 în vederea reducerii numărului de instanțe judecătorești. Analiza profundă a acestor modificări denotă lipsa unui temei metodologic unic, clar și justificat.

În asemenea condiții are o importanță principală argumentarea teoretică și practică a reformei, după cum susținea remarcabilul filosof Aristotel că printre altele „legea reprezintă o artă a iscusinței statului”.³⁷⁰ O astfel de „creație” este posibilă doar în baza unei metodologii fundamentate.

Apare întrebarea unei concepții a metodologiei și metodelor utilizate în cercetarea științifică, în general, și a științei dreptului procesual civil, în special. Mijloacele de cercetare a ramurii dreptului procesual civil pot fi apreciate în dependență de criteriile ce stau la baza conceptului metodologiei științei, inclusiv a științei dreptului procesual civil.

Istoricul dezvoltării conceptelor metodologice își are începutul în filozofia antică greacă. Lucrarea lui Aristotel „Organon” reprezintă în acest sens un prim coagulat complex de științe în acest domeniu. Ulterior un rol important în dezvoltarea studiului au avut lucrările filozofilor Fr. Bacon „Noul organon” și a lui R. Descartes „Despre metode”. Mai târziu la elaborarea conceptului, structurii și clasificarea metodelor au contribuit lucrările lui J. Lock, E. Kant ș.a.

³⁷⁰ Aristotel, Etica, București, Ed. Iri, 2002, pag. 278.

Metodologia reprezintă în sine învățătura despre structura, organizarea logică, modalitățile și mijloacele de activitate. Metoda reprezintă un cumul de acțiuni, operațiuni, mijloace de atingere a scopului percepției la nivel teoretic și practic a realității. Distingem între patru grupe de metode: 1) principiile generale de cunoaștere, care reprezintă un sistem de orientare în activitatea de cunoaștere; 2) principii științifice comune și formele de cercetare; 3) mijloace științifice concrete; 4) metoda și tehnica cercetării.³⁷¹

Metodologia juridică reprezintă o varietate a mijloacelor științifice concrete. Metodele de cercetare a dreptului pot fi utilizate doar împreună cu alte mijloace de cercetare științifică. Astfel, metodologia permite a diferenția între mijloacele corecte și constructive de evoluție a dreptului de cele eronate și inutile, care uneori se prezintă deghizate sub pretextul reformei dreptului.

Metodologia dreptului reprezintă un cumul de principii, mijloace și modalități de cunoaștere aplicate în procesul de studiere a relațiilor sociale juridice.³⁷²

Metoda dreptului reprezintă acea acțiune, în urma căreia se atinge un anumit scop, precum și modul și mijloacele de realizare a acestei acțiuni.³⁷³ Metodele dreptului pot fi clasificate în: 1) mijloace filozofice de cunoaștere a dreptului; 2) mijloace științifice comune; 3) mijloace juridice speciale; 4) metodici și tehnici de cercetare.³⁷⁴

Metodele juridice speciale reprezintă mijloacele de cercetare a diferitor ramuri de drept. În dreptul procesual civil aceste subiecte nu au format obiectul vreunui studiu aprofundat, ci fragmentar unele aspecte ale problematicii le regăsim în studiile unor doctrinari, fapt ce actualizează necesitatea unei cercetări complexe a metodologiei științei dreptului procesual civil.

Reieșind din cele expuse putem concluziona că metodologia dreptului procesual civil ar trebui percepută ca un cumul de metode de cercetare a ramurii dreptului procesual civil, iar metoda ca o totalitate de mijloace, modalități și varietăți de cunoaștere și perfecționare a normelor dreptului procesual civil. Astfel, putem evidenția următoarele metode a științei dreptului procesual civil: 1) mijloace științifice comune; 2) mijloace specifice științelor non-juridice; 3) mijloace comune științelor juridice; 4) mijloace de cercetare a altor ramuri de drept; 5) mijloace speciale de cercetare a normelor dreptului procesual civil.³⁷⁵

Dintre metodele științifice comune la cercetarea dreptului procesual civil pot fi utilizate metoda cunoașterii obiective și sub toate aspectele, metoda schimbărilor cantitative în calitative și invers, metoda luptei și unității contrariilor, metoda negării negației, metoda deducției de la abstract la concret și de la concret la abstract, metoda analizei și sintezei, metoda inducției și deducției, metoda istorică și comparativă ș.a.

Printre metodele specifice științelor non-juridice utilizate la cercetarea dreptului procesual civil putem menționa mijloacele de cercetare psihologică, matematică, cibernetică, sociologică, politologică, socio-culturală ș.a.

La mijloacele comune științelor juridice atribuim metodele formal-juridice, dogmatice, metoda comparativă a dreptului, metoda interpretativă a dreptului.

³⁷¹ Юдин Э.Г. *Методология науки. Системность. Деятельность.* Москва, 1997, стр. 65-68.

³⁷² Керимов Д.А. *Методология права (предмет, функции, проблемы философии права).* Москва, 2001, стр. 52.

³⁷³ Лукич Р. *Методология права.* Москва, 1981, стр. 32.

³⁷⁴ Тарасов Н.Н. *Методологические проблемы юридической науки.* Екатеринбург, 2001, стр. 225-227; VosMaarten. *A methodology of law.* Amsterdam, N.Y., 1984, pag. 92-97.

³⁷⁵ Малешин Д.Я. *Методология исследования гражданского процессуального права.* Москва, 2005, стр. 51-52.

La categoria metodelor altor ramuri de drept ne referim la metoda modelării juridico-statale utilizată în dreptul constituțional, la metoda istorico-juridică aplicată de știința istoriei statului și dreptului.

Iar la metodele specifice științei dreptului procesual civil evidențiem metoda analizei și sistematizării practicii judiciare.

După cum se știe, obiectul științei dreptului procesual civil îl reprezintă dreptul procesual civil, adică sistemul normelor procesuale civile. Deci, nu este nimic straniu în faptul că știința dreptului procesual civil suferă de aceleași lacune ca și însuși ramura dreptului procesual civil.

Bagajul istoric al științei dreptului procesual civil este destul de prețios și de netăgăduit, dar lipsit de „o viziune de sus”, adică de o interpretare a spiritului legii, nu doar a literei legii, de o percepție profundă a scopului justiției și a tendințelor ei de dezvoltare. Cu toate acestea, problemele actuale ce gravitează în jurul procesului judiciar rămân de multe ori doar la nivelul discuțiilor intelectuale, care nu propulsează dezvoltarea științei dreptului procesual civil, iar altele duc la schimbări neconstructive, ci distructive a sistemului și activității judiciare.

Vom evidenția în continuare câteva repere metodologic fundamentate ce au elocvență pentru știința dreptului procesual civil.

Problema interesului juridic și cointeresării. Interesul și cointeresarea pot fi raportate drept obiectiv și subiectiv. În situația când, de facto, prin reforma sistemului judiciar se modifică instituția competenței jurisdicționale a instanțelor judecătorești pe motivul juridizării (ridicării la rang de lege) a interesului unui grup de persoane cointeresate știința dreptului procesual civil ar trebui să reacționeze imediat punând în discuție problema accesului liber la justiție în vederea realizării dreptului constituțional la apărare judiciară. Mai mult ca atât, însăși natura ontologică și gnoseologică a procesului a demarcat principial noțiunile de interes și cointeresare, interesul referindu-se la obiectul procesului, iar cointeresarea la temeuriile de intentare a procesului.

Categoria interesului prezintă importanță pentru o viziune complexă asupra obiectului procesului, așa cum logica evoluării unui raport procesual nu coincide întocmai cu logica desfășurării unei relații de drept material. În acest sens, interesul ar reprezenta un suport metodologic pentru intentarea procesului, pentru determinarea mijloacelor de apărare procesuală, pentru implementarea mecanismului de realizare a dreptului la apărare judiciară, cât și pentru determinarea cercului de subiecți implicați în proces și a calității lor procesuale.

Aplicarea principiilor și standardelor internaționale în procesul civil are la bază realizarea art. 6 al Convenției Europene privind drepturile și libertățile omului. Și în acest sens apare necesitatea conformării și concordării acestui principiu raporturilor procesuale, fiindcă una este problema conducerii instanței de principiile internaționale la soluționarea litigiilor civile în fond și alta este problema aplicării principiilor internaționale în raporturile procesuale. Respectarea ierarhiei izvoarelor internaționale față de cele naționale ar trebui raportată la obiectul procesului și la competența instanței. În acest context, Codul de procedură civilă al Republicii Moldova se referă la principiul *lex fori* în materie de procedură, adică aplicării legii statului a cărei instanță este competentă să soluționeze cauza. Iar legislația procesual civilă națională recunoaște prioritatea tratatelor și convențiilor internaționale, ci nu a principiilor și normelor internaționale unanim recunoscute. Atunci apare întrebarea cum trebuie de procedat când o convenție internațională încheiată de Republica Moldova conține o altă procedură, de exemplu, de audiere a martorului, în timp ce principiile și normele internaționale unanim recunoscute nu conțin astfel de reglementări, având o altă menire. În asemenea situații aplicarea principiilor și normelor internaționale rămâne

la latitudinea judecătorului, care simte lipsa unor criterii juridice concrete și se vede nevoit să apeleze la conștiința sa juridică. Dar o asemenea abordare, după părerea unor doctrinari, pare a fi destructivă pentru proces și scopul justiției.³⁷⁶

Actualmente aplicarea spiritului legii nu mai poate ceda aplicării literei legii, ci se pre-tinde un mecanism independent de reglementare și aplicare a legii în limitele adevărului, dreptății, rezonabilității și buneii credințe trecute prin prisma filozofiei dreptului.³⁷⁷

Știința dreptului procesual civil,³⁷⁸ în linii generale, a recunoscut coraportul dintre lege și drept, chiar dacă față de unele instituții a dat o interpretare proprie noțiunii de adevăr și dreptate, cum ar fi, de exemplu, cerințele înaintate față de hotărârea judecătorească: să fie legală, întemeiată, necondiționată, certă și deplină. Art.6 din Convenția europeană a drepturilor și libertăților omului reglementează expres dreptul la un proces echitabil soluționat în termen rezonabil, iar Codul de procedură civilă al Republicii Moldova s-a conformat acestor cerințe, acordând dreptul la repararea prejudiciului pentru nesoluționarea în termen rezonabil a cauzei și pentru neexecutarea în termen rezonabil a hotărârii judecătorești.

Coraportul dintre forma procesuală și forma de apărare a dreptului. Dacă după conținutul lor aceste două concepte sunt apropiate, atunci doctrina se ocupă de delimitarea acestora, având la bază o fundamentare metodologică a mecanismului de intentare a procesului. Pentru aceasta se pune problema identificării limitelor formei de apărare a drepturilor subiective încălcate și intereselor legitime contestate, în baza procedurii constituționale și procedurii civile. Problema respectivă nu poate fi soluționată doar la nivel instituțional. Pentru aceasta trebuie de diferențiat între mai multe metode de garanție a realizării drepturilor și libertăților constituționale, drepturilor subiective civile și intereselor legitime. Controlul constituționalității în cadrul ridicării excepției de neconstituționalitate nu se include în activitatea de înfăptuire a justiției, ci reprezintă o formă jurisdicțională de apărare a drepturilor și libertăților. Controlul legalității în cadrul procedurii prealabile a contenciosului administrativ reprezintă forma administrativă de apărare a drepturilor și libertăților. La forma obștească de apărare a drepturilor, de regulă, se recurge în litigiile cu caracter patrimonial. Iar forma judiciară (procesuală) de apărare a drepturilor, percepută ca o activitate publică implementează și elemente private în scopul atenuării funcțiilor imperative ale instanței, supunându-le controlului. Deci, coraportul public-privat determină caracterul metodei de apărare a valorilor constituționale. Astfel, forma judiciară poate fi aleasă din start de către justițiabil pentru apărarea drepturilor încălcate sau intereselor legitime contestate sau poate fi aleasă ca formă de control a restabilirii drepturilor subiective încălcate și intereselor legitime contestate realizată sub alte forme jurisdicționale (administrativă, obștească). Raportul dintre forma procesuală și forma de apărare a dreptului fiind un raport de la particular la general, de la specie la gen. În felul acesta, ontologicul și gnoseologicul se completează în activitatea judiciară.³⁷⁹

Observăm, deci, că toate problemele cu care se confruntă astăzi știința dreptului procesual își au un reper metodologic argumentat, rezistent în fața provocărilor timpului, ca nu cumva orice capriciu ce e în vogă să capete putere de lege și să bulverseze activitatea judiciară.

În concluzie, menționăm că succesul oricăror modificări în materia dreptului procesual civil este acceptabilă numai dacă aceste schimbări vor fi întemeiate din punct de vedere metodologic. Nerespectarea acestei cerințe poate duce la existența unor norme pur declarative.

³⁷⁶ Шак Х. Международное гражданское процессуальное право. Москва, 2001, стр. 17-20.

³⁷⁷ Нерсесянц В.С. Философия права. Москва, 1997, стр. 25-29.

³⁷⁸ Сахнова Т.В. Справедливый судебный процесс. Екатеринбург, 2000, стр. 22-32.

³⁷⁹ Мурадян Э.М. Истина как проблема судебного права. Москва, 2004, стр. 27-31.